

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, טז)
 "זה יוסף שהוא אב בכמה" (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בשלח תשפ"ב • גליון נ"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
 מערכת א כלל סו

לא ימים עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה
 וגו' (יג, כב).

הדלקת נרות שבת מבעוד יום
 - הכשר מצוה או גוף המצוה

עיני נשמת אדם (כלל סח סעיף א) הקשה, בהא דנר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם משום שלום בית (שבת כג). דתיפוק ליה שהרי מצות הדלקת הנר הוא עוד מבעוד יום, ואילו הקידוש הוא רק בלילה, אם כן אותה המצוה שבאה לפניו לעשותה תחלה - הוא דיש לו לעשות, דאם לא כן חשיב מעביר על המצוה (עיין יומא לג), עיין שם.

ולפענ"ד יש לומר, דגוף מצות נר הוא גם כן רק בלילה, אלא שמפאת שאי אפשר להדליק בלילה משום מלאכה, על כן מקדימין להדליק מבעוד יום, אבל עצם המצוה מתקיימת רק בלילה בשעת קידוש וסעודה - הצריכים נר, דהנר בשעת סעודה הוא עונג שבת - וכמבואר ברש"י שבת (כה: ד"ה חובה). ועל כן שפיר באין מצות נר וקידוש כאחת, דההדלקה ביום הוא רק הכשר המצוה שמדליק כדי שיהיה לו נר בלילה, ולענין ההכשר הרי גם הקידוש זמנו ביום - שצריך להכין לקנות יין ביום שיהיה לו לקדש בלילה, ואם כן שפיר שניהם שווים לגמרי ואין כאן העברה כלל וכלל.

ואולם מהא דאמור בשבת (כג), דביתו דרב יוסף הוות מאחורה ומדלקה, אמר לה רב יוסף, תנינא 'לא ימים עמוד ענן יומם ועמוד אש לילה', מלמד שעמוד ענן משלים

לעמוד אש, ועמוד אש משלים לעמוד ענן כו', מוכח קצת דההדלקה ביום הוא עצם המצוה, דאילו היה רק מפאת הכשר לבד כדי שיהיה לו נר בלילה, אם כן אין חילוק בין מקדים או מאחר מבעוד יום, כיון דסוף סוף יהיה לו הנר בלילה, ודו"ק.

גליוני הש"ס
 ברכת ט:

ולא קרב זה אל זה כל הלילה (י, ד).

אם אומרים שירה על מפלתן של רשעים

איתא בסנהדרין (לט:), מאי דכתיב 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה', באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר להן הקדוש ברוך הוא, מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני.

ועיין ברכות (ט:), ק"ג פרשיות אמר דוד (בתהלים), ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים, שנאמר (תהלים קד, לה) 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם וגו' הללויה'. ובחידושי אגדות למהרש"א (שם ד"ה במפלתן) הקשה, מהך דאמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, הרי דאין לומר שירה והלל על מפלתן של רשעים. ועיין עוד קושיא זו בשו"ת חות יאיר (סימן רכה), עיין שם היטב מה שכתב (שם) בזה.²

ועיין עוד ברייתא דמסכת תמורה (פרק ג תמורה כד), וז"ל: 'ועת לדבר' (קהלת ג, ז) כנגד 'ויפרקנו מצרינו' (תהלים

קלו, כד), בשעה ששובר זרוע רשעים, אנו מבקשין לומר שירה כו', עכ"ל.

בית האוצר
 מערכת א כלל יח

זה א-לי ואנדרו (טו, ב).

'הידור מצוה עד שליש' - טעמו

איתא בבבא קמא (ט:), הידור מצוה עד שליש במצוה כו', במעורבא אמרי כו' עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא, עכ"ל הגמרא.

נראה טעם ש"ס בבא קמא הנ"ל, כי המצוה הוא עיקר, וההידור הוא תוספת במצוה, ולפי חלישות כח האדם - ענינו לעשות עיקר הדבר וגם להוסיף מעט, ועל כן לפי ענין האדם יתחייב עשיה העיקרית וריבוייה במצוה, וגם מעט בהידורה. ויען כי סתם ריבוי בשני שלישים נגד שליש, לכן גם כן בהידור מצוה עד שליש במצוה.

והנה, בבראשית רבה (סא, ד) מבואר, כי תוספתו של הקדוש ברוך הוא מרובה על העיקר, ואולם בענין תוספת האדם - לפי חלישות כח האדם, ענינו אך להוסיף מעט דסתם מיעוט הוא שליש וכנ"ל, ואין לחייבו ביותר מזה, ולכן אם ידורו ויתאמץ להוסיף עוד יותר מזה, הנה זה כבר למעלה מן התוספת אשר לפי ענין האדם - לפי חלישות ענינו וכחו, ונכנס כבר בגדר תוספתו של הקדוש ברוך הוא, ועל כן עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא, ודו"ק.

רק בכפילות, נתיישבתי דמצינו כן בכמה דוכתי, עיין בבא קמא כה. 'ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים' (במדבר יב, יד), קל וחומר לשינה ארבעה עשר יום, אלא דיו כו', ועיין שם בתוספות (ד"ה ק"ו) דעמדו דמנלן דקל וחומר לשינה ארבעה עשר, דאף דשינה חמיירא מאב מכל מקום צריך להיות רק יותר מבאב, אבל מנא לן ארבעה עשר דוקא ע"ש. ולולי דבריהם ז"ל בזה נראה פשוט הכוונה, דכיון דבשינה צריך להיות ריבוי על אב דהוא הדיוט, ועל כן סתם ריבוי הוא כפילות, ואיבעי לן למינקט בשינה ארבעה עשר יום הואיל ובאב הוא שבעה יום. וכזה הוא גם בערכין כא: במשנה שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש שלשים יום, והיינו דהואיל וצריך להיות בהקדש ריבוי על הדיוט, ועל כן הריבוי הוא בכפילות ביתומים שלשים יום ובהקדש שלשים יום, דכך הוא סתם ענין ריבוי, וע"ש; שם דף לה: ד"ה ואולם; ד"ה וע"ע.

ו' ד"ל המדרש: 'תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר. קין עיקר, והבל על ידי שהוא תוספת דכתיב (בראשית ד, ב) 'ותוסף ללדת', נולד הוא ושתי תאומותיו. יוסף עיקר, ובנימין על ידי שכתוב בו תוספת (יוסף ד' לי בן אחר - שם ל כד - מתנות כהונה) הוא מעמיד עשרה... ער עיקר, וְשִׁלָּה על ידי שהוא לשון תוספת (דכתיב - שם לה, ה - ותוסף עוד ותלד בן, מתנות כהונה) הוא מעמיד עשרה בתי דינים. ישמעאל עיקר, ובני קטורה על ידי שהן לשון תוספת, 'ותלד לו את זמֶרָךְ וגו' (שם כה, א).
 (ז) המשך לשונו: 'ולפי זה יהיה ראיה מזה דשליש דהידור הוא שליש מלבד. ואין קושיא מהא דלא פשיט בש"ס בבא קמא שם לאיבעיא דשליש מלגו או מלבד מזה, כיון דאין הדבר מפורש, ואין לפשוט איבעיא מזה."

אלהים במה משמח, ולמדו מזה שאין אומרים שירה אלא על היין, והוא גמירות הלל בניסוך היין. וכתבו התוספות (ברכות שם ד"ה שאין) דמכל מקום מצוה מצוה בלי יין, והוא תשלום הלל בעשיית הפסח, והלל שלם דוקא - שירה מיקרי, כדילפי רבותינו ז"ל (ערכין שם) מקרא (ישעיה ל, כט) 'ד'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, וכן בפסחים (צה) יליף מקרא זה דהלל אינו נהוג בפסח שני, וכן קרו רבותינו ז"ל (שם קיח) ברכת יהללך (שבחלל) ברכת השיר. והא שאין כן מה שאמר דוד הללויה בעלמא, וכן מה דקרינן הלל בדילוג, אין לפנינו יתברך שמחה הואיל שאינו בשלימות. ואף על פי שאומרים בו 'הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו' (תהלים קיח, א), ורבותינו ז"ל (סנהדרין לט) דרשו על 'בצאת לפני ישמעאל, ובמצא על ידי הגאון חיד"א ז"ל בספר כנה יד קדמון, וראה במבוא לילקוט מדרשים ח"ב (צפת תשס"ג) עמוד 37-36.

(ז) פירוש רש"י: 'עד שליש משל - דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה, משלו הוא - שאינו נפרע לו בחייו, כדאמרין (עבודה זרה ג) היום לעשותם (דברים י, יא) ולא היום ליטול שכרם. מכאן ואילך - מה שיוסיף בהידור יותר על שליש, יפרע לו הקב"ה בחייו".
 (ה) דסתם ריבוי הוא בכפילות, היינו בשני שלישים נגד שליש, עיין בית האוצר מערכת ב כלל יח אות ו דף לו: ד"ה דע. ושם דף לח. ד"ה והנה, כתב: 'מה שהערנו למעלה מענין היות סתם ענין ריבוי

(א) ז"ל המהרש"א שם: 'מכאן קשה למה שכתבו האחרונים (עיין בית יוסף ארח סימן תצ סעיף ד) בשם המדרש (הרינו; ועיין פסיקתא דרב כהנא - מקיצי נרדמים - סימן כט ד"ה ושמחת), שאין אומרים הלל ביום אחרון של פסח משום שאין להם מצוה, וידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, והרי הכא אמרו בהיפוך דלא אמר דוד הלל עד שראה במפלתן של רשעים' (גם בפרק שני דערכין: אמרין טעם אחר, דלכך אין אומרים הלל ביום אחרון של פסח, משום דאין חילוקים בקרבנותיו, וד"ק).

ויש לציון לדברי רבינו בנלוני הש"ס מועד קטן יט. ד"ה שבת, שכתב בתוך דבריו: 'ועיין שו"ת מהר"ל סימן קכח... וכן שם ושבע של פסח נמי (אין בו הלל) מטעם מעשה ידי טובעו בים עכ"ל... ולא ידעתי מקורו. דהך דמעשה ידי טובעים בים הוא בסנהדרין לט: ולא נאמר שם לענין הלל. עיין שם. וטעם שאין אומרים הלל בפסח רק ביום ראשון - מבואר בערכין שם, דהוא משום דימי פסח אין חילוקין בקרבנותיהן ע"ש. אולם בזכרוננו מספר תניא רבתי (סימן נח הלכות יום טוב בסופו) דכתב בשם המדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנד) דעל כן לא נאמר שמחה בתורה בפסח משום מעשה ידי טובעו בים, ועל כן נאמר בסוכות שני פעמים שמחה בתורה להשלים שמחת פסח החסירה, עד כאן דבריו... (ויעיף דברי התניא דבסוכות נאמר שני פעמים שמחה, ראה תפארת יוסף פרשת בראשית עמוד כא הערה עא ד"ה אמנם).

(ב) ז"ל החות יאיר בקצרה: 'ואין להקשות על מדרש הרינו, ממה שאיתא שלא אמר דוד הללויה עד שראה במפלתן של רשעים... אי נמי יש לומר, דבשלמא הלל בשלימותו ושגומרוין אותו - הוי שמחת אלהים, כדרשת ז"ל פרק כיצד מברכין (ברכות לה) על מה שכתוב (שופטים ט, יג) גבי יין 'המשמח אלהים ואנשים', אם אנשים משמח

שלשה פירושים ב'זה א-לי ואנוהו' באים כאחד בבניית בית המדרש עם הקמת קופת גמ"ח

מתוך דרשת רבינו בחינך בית המדרש
דרכי שלמה דייכעס ע"ה בקראקא - שבת הגדול שנת תרע"א

~ מתוך: אוצרות יוסף דרוש ו' ~

חשיבות מצוה הקבועה לדורות

במדרש קהלת (ה,ה) על הכתוב (קהלת ה,ט) 'אוהב כסף לא ישבע כסף, אוהב מצוות לא ישבע מן המצוות, ואם אין לו מצוה קבועה לדורות מה הנייה לו' [היינו דהמדרש דרוש 'אוהב כסף' - היינו מצוות, שהנפש או שהשם יתברך כוסף אליהם] ועיין ש"ס חולין (צב), וְאֶפְרָה לִי בַחֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף (הושע ג, ב) - היינו צדיקים, וכן הוא שם על הכתוב (משלי ז, כ) 'צורר הכסף לקח בידו, עיין שם]. לא ישבע מצוות, וְאִם אוהב פְּקֻמּוֹן (קהלת ט) - ריבוי מצוות, 'לא תבואה' (שם) - מלשון ב"א, היינו שאין לו מצוה קבועה לדורות הבאים, וְחִיבַת 'תבואה' מלשון 'בוא' - היינו דורות הבאים, 'נאכקאמען' בלשון אשכנז, גם זה הבל' (שם) - מה הנייה יש לו, ודו"ק].

ודבר זה קיים הגביר המנוח רבי שלמה דייכעס ע"ה, כי אם כי היה איש ירא ומקיים מצוות התורה ועשה צדקה בממונו, עם כל זה דאג לנפשו להשאיר לו מצוה קבועה לדורות, ובנה בית המדרש קבוע לדורות. ועתה באו המשתתפים בהבנין הזה, בסיוע כחות של יוצאי חלציו של המנוח רבי שלמה דייכעס ע"ה, ובנו בית תפלה המפואר הזה, וייפו אותו עד מאוד, ועוד חיברו לזה גם כן עניין גמילות חסדים, וראו שישאר מן הממונו שהתנדבו לזה גם כן סך מסוים לגמילות חסדים - לעשות חסד עם ישראל.

שלשת הפירושים ב'ואנוהו'

ונתקיים בזה מאמר הכתוב (שמות טו, ב) 'עזי וזמרת י"ק ויהי לי לישועה זה קלי ואנוהו וגו', אשר על 'זה קלי ואנוהו' נאמרו בדברי חכמים שלשה פירושים. כי במכילתא (בפרשתנו מסכת דשריה פרשה ג ד"ה ואנוהו) על הכתוב הזה נאמר, 'ואנוהו' - אעשה לפניו בית המקדש, שנאמר (תהלים עט, ז) 'זאת נוהו השמו'. ובש"ס שבת (קלג:) אמרו, 'זה קלי ואנוהו' - התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה כו'. אבא שאל אמר, 'ואנוהו' - הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום.

והנה נקבץ ובא הנה יחד, קיום המקרא הנ"ל עם כל השלשה פירושים הנ"ל. כי בגוף הבית תפלה הזה שבנייתם - הוא קיום בניין בית המקדש, כמבואר בש"ס מגילה (כט.) 'ואיה להם למקדש מעט' (יחזקאל י"א, טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. ואשר בניתם אותו בפאר וייפוי גדול, הנה נתקיים הפירוש השני - 'ואנוהו' התנאה לפניו במצוות, לייפות המצוות פגיו והידור. ואשר דאגתם להשאיר גם סכום מסוים לגמילות חסדים, נתקיים הפירוש השלישי - 'אני והוא' (עיין רש"י שבת שם ד"ה הוי), להיות דומה לו, מה הוא חנון ורחום - היינו

שעושה חסד וחנינה ורחמים עם בריותיו (עיין חזרי מאמר ב אות ב; מורה נבוכים ח"א פרק נד ד"ה וכאשר), אף אתה היה כן.

התפלה היא חסד הבורא והעושה חסד נעשה ראוי לה והנה מה שחברתם עניין החסד עם עניין הבית תפלה, הנה יש חיבור באמת לשני הדברים יחד. כי עניין התפלה - שבשר ודם עיני לבוא ולהתפלל לפני היוצר כל עולמים יתברך, הנה הוא חסד גדול מאת השם יתברך שהרשה אותו על כך - ועוד הוא מצוה לעשות כן (עיין רמב"ם הלכות תפלה פ"א ה"א), כמו שנאמר (תהלים ה, ח) 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', כי הוא רב חסד מאת השם יתברך שהרשה את האדם לבא אל ביתו ולהתפלל לפניו.

ועל כן הבא להתפלל ולהשתמש בחסד הזה של השם יתברך, הנה ראוי לו לראות איפוא להיות ראוי לחסד הזה, ומה יש לאדם לעשות שיהיה ראוי לחסד ד', הנה יש גם לו לעשות חסד - ועל ידי זה הוא ראוי לחסד ד', ועושה השם יתברך גם עמו חסד. כמו שאמרו בש"ס שבת (קנא:) 'ונתן לך רחמים ורחמים' (דברים יג, יח) - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וכך בחסד - כל המתחסד עם הבריות מתחסדין עמו מן השמים. ועל כן על ידי שהאדם עושה חסד, ראוי הוא גם כן לחסד הזה - להיות בא ומתפלל לפניו יתברך.

וזהו בגמרא בבא בתרא (י, י), רבי אלעזר יב פרוטה לעניא והדר מצלי, דכתיב (תהלים יז, טו) 'אני בצדק אחזה פניך'. שרק על ידי התחסדות - שמתחסד עם העני, נעשה ראוי לחסד הזה שיהיה לו רשות לשחר פני היוצר כל עולמים יתברך.

וכן מבואר בישעיה (נח, ט-י), כי החסד שהאדם עושה גורם להתקבלות תפלה, וכמו שנאמר שם 'או תקרא וד' יענה תְּשָׁנֶע ויאמר הנני', 'אמיני' - 'אם תסיר מתוךך מוֹטָה שלח אצבע ודבר אָנוּ, ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע', היינו שלא לבד שלא תריע לחבירך, רק עוד 'ותפק לרעב נפשך' - שתעשה חסד להשביע רעבים ועניים.

ע"י נתינת צדקה ברצון וזכים להפקת רצון מד' ואומרו 'ותפק לרעב נפשך', היינו שלא תתן לו בקושי (עיין בבא בתרא טו, י), רק ברצון טוב. כי הרצון מוכנה 'נפש', כמבואר **במורה נבוכים** (ח"א פרק מא) כי 'נפש' הוא שם הרצון - 'לאסור שריו בנפשו' (תהלים קה, כב), כלומר ברצונו. וכמוהו - 'אל תתני בנפש צר' (שם כו, יב), כלומר אל תסגירי ברצונם. וכמוהו - 'אם יש את נפשכם לקבור את מות' (בראשית כג, ח), כלומר אם יש בדעתכם וברצונכם, עכ"ל. וזהו גם כן 'ותפק לרעב נפשך', היינו 'רצונך'.

צאצאיו בית הכנסת ברחוב Brzozowa 6 בקראקא, על פי צוואתו ומכספי עזבונו של אביהם שהועיד לכך בחייו, וכן יסדו קופת גמ"ח לזכרו ולעילוי נשמתו.

ב) וראה אוצרות יוסף דרוש א פסקא ו: 'כי כפי מה שהוא האדם כך הוא ממשיך גם למעלה, כמבואר במקומות רבות (עיין יומא לט, ט) ש"ה תולדות אדם את שו, וכמו שנאמר (דברים יג, יח) 'ונתן לך רחמים

ונצרך הפקת הרצון לרעב להתקבלות התפלה, כי התקבלות התפלה נקרא גם כן הפקת רצון מד', כמו שנאמר (משלי ח, לד-לה) 'אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד', אשר המקרא הזה נדרש בפרק קמא דברכות (ה) על השקידה שחרית וערבית בכל יום בבית הכנסת להתפלל, ובא השכר - 'כי מוצאי מצא חיים', היינו אריכות ימים, ועוד 'ויפק רצון מד', היינו התקבלות התפלה, שקורוהו הכתוב הפקת רצון ד'. ולכן לשיזנה האדם להפקת רצונו יתברך, צריך שייפיק גם הוא רצונו אל הרעב - היינו החסר והנדכא - אם 'תפק לרעב נפשך', ועל ידי זה זוכה להפקת רצון ד' - התקבלות התפלה, וזהו 'או תקרא וד' יענה תשועה ויאמר הנני', היינו שתקובל תפלתך על ידי ש'תסיר מתוךך מוטה וגו' ותפק לרעב נפשך'.

החסד שאדם עושה הוא גם כן מהש"ת

וזה גם כן טעם הכתוב הנ"ל 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך'. היינו על ידי שארבה בעשות חסד, יש לי הרשות לבא ביתך להתפלל לפניך. ומה שאמר 'ברוב חסדך' ולא ברוב 'חסדי', זה מפתא כי גם החסד שהאדם עושה הוא גם כן שלו יתברך, כי 'מי הקדימני ואשלם' (איוב מא, ג; עיין ויק"ר כו, ב), וְלִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָא ד' צבאות' (חגי ב, ח), וממון של האדם שעושה בו חסד האדם לא לו גם כן מן השם יתברך, ולכן אי אפשר לו לומר 'ברוב חסדי', רק 'ברוב חסדך', כי החסד שעושה הוא גם כן שלו יתברך, והוא חסדו יתברך.

וכזה דרשו גם החכמים בכתוב בישעיה (נח, י) 'כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט', ובירושלמי סנהדרין פרק חלק (פ"ה ה"א), אם ראתם זכות אבות שְׁמִיטָה וזכות אמהות שנתמוטטה - לכו והידבקו בחסד. ואף שנאמר 'וחסדי' - לא 'וחסדך', היינו מפתא הנ"ל, כי החסד שהאדם עושה הוא גם כן חסדו יתברך.

וזהו בתהלים (סו, כ) 'ברוך אלקים אשר לא הסיר תפלתו וחסדו מאתך'. כי התקבלות התפלה - 'לא הסיר תפלתו' - הוא על ידי ש'לא הסיר חסדו מאתך', היינו שעל ידי חסד שהאדם עושה - אשר נקרא גם כן 'חסדו' יתברך, על ידי זה 'לא הסיר תפלתו', היינו שתפלתו מתקבלת.

החסד מוביל את האדם אל הקודש

והנה החסד שהאדם עושה הוא המוביל אותו לבית הכנסת - 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', וכבר אמרנו (לעיל) כי בית הכנסת הוא מקדש מעט, הרי שהחסד מובילו למקדש מעט. וכמו שהחסד מוביל למקדש מעט, כן הוא מוביל גם כן לבית המקדש הגדול, כמו שנאמר (שמות טו, ג) 'נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוז אל נוח קדשך', היינו שנחית את העם אשר גאלת בעניין זה שיהיה ביניהם מדת חסד - שיעשו חסד זה עם זה, וזהו המנהל אותם אל 'נוח קדשך' שהוא הבית המקדש, וכמכילתא שהזכרנו (לעיל) על תיבת 'ואנוהו'.

ולא לבד שהחסד מוביל אל הבית המקדש, רק שהוא מוביל גם אל המקום הנבחר והנעלה שבבית המקדש - הוא הקדש קדשים, כש"ס שבת (ז, ב) בשעה שביקש שלמה להכניס ארון לבית קדשי קדשים דבקו שערים זה בזה, אמר שלמה כ"ד רגנות ולא נענה, כיון שאמר 'זכרה לחסד' דוד עבדך' (דברי הימים ב, מ) מיד נענה.

ורחמך', היינו אם השם יתברך רוצה לרחם על האדם, מומין לפניו עני וכדומה שירחם עליו, כדי שימשיך על ידי זה גם למעלה כך (עיין זוה"ק וירא קד, ו) וזהו 'ונתן לך רחמים' - כדי שתמשיך 'ורחמך' (עיין שבת קנא: אלשך פרשת כי תבא כו, יב-יד).

ג) וראה עוד אוצרות יוסף דרשה לשבת שובה שנת עת"ר פיסקא פח; **גליוני הש"ס** בבא בתרא שם ד"ה והמפיסוס.

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

"וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" (טו, כב) - מכאן תיקנו שלא יעברו שלשה ימים בלא קריאת התורה (בבא קמא פב).

האם חיוב קריאת התורה הוא השמיעה או הקריאה אלא שהקורא יוצא את הציבור ידי חובתם?

תשובה ל'ידוע תדע' מפרשת בא: מה הטעם לכך שערב פסח הוא 'מועד'? והאם יש בו חיוב שמחה?

מאת: הרב בנימין בראטה, ישיבת רבינו אלחנן, ארה"ב: התשובה נמצאת בגליוני הש"ס פסחים ג. ד"ה שם תוד"ה מקום

תגליון פתגמין ותימרון חידושא (ב)

עובדות נפלאות אודות כח החידוש המופלא של רבינו
ועל דרכו בזכירת ורשימת החידושים שעלו ברעינו

איה העט והסופר

בלתי אפשרי הדבר, להגדיר בהגדרה קולעת, את מהותם של חידושי רבינו זי"ע בכל חלקי התורה ובכל דרכי הפרד"ס. לא נמצא וכנראה לא ימצא עט סופר שיוכל לתאר היקף עצום כזה של חידושים, באיכות ובכמות.

יש שיתארו את הגאונות העצומה, הבקיאות המופלאה שאינה מאבדת טיפה ממימי התורה כולה; יש שירחיבו לדבר על ההברקות המוחכמות שבחידושי התורה ועל ההגדרות והחקירות הנפלאות עד מאוד; יש שיפלאו את ההשוואות המקוריות מענין לענין ואת הראיות הרבות והמוצקות שמביא לכל דבר, כשכל התורה פרוסה לפניו באחת; יש שיתפעמו מן הפלפולים החריפים והגאונים בכל סוגיות הש"ס ובדבר ה' זו הלכה; יש שיתלהבו מן הירידה לפרטי פרטים של עומק הסוגיא והדין, ההפיכה והדישה בכל נקודה עד להבהרת הדברים בבהירות ובמתקנות; יש שישתוממו על ההבנה הישרה שבדבריו ועל הפשטות כל חומר וכל דבר מוקשה לדברים ברורים ומובנים לכל; יש שיתענגו על פירושו וחידושו בדרך הפשט, אף שלרוב באים מתוך פלפול וחידוד רב ודיוק מדוקדק; ויש שיתמהו לנוכח השפה הברורה והנעימה והשוה לכל נפש שבה נכתבו הדברים, דבר הנשגב מבינת אנוש שיוכל בעל מח עמוק ורחב כל כך לצמצם עצמו ולרדת מן ההר אל העם; ועוד ועוד זוויות שונות, מעלות רבות ונכבדות שמנו חכמים וגדולי תורה על האדם הגדול בענקים.

עם כל זאת, נעתיק איפוא תיאורים אחדים שנשמעו ונכתבו מאז ועד עתה, שאינם אלא פרטים בודדים מתוך הכלל הגדול - הלא היא תורתו הרחבה מני ים של רבינו, והפלא המופלא שבחידושים אשר טיפח וריבה במוחו הגדול.

"על כל פרט ופרט"

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא ורעו הטוב של רבינו בעת מגוריהם יחד בעיר וויען, התבטא פעם ואמר לרבינו זי"ע: "מקנא אני בכם, שבכל ענין וענין, ביכלתכם להאריך באריכות נפלאה כל כך במשא ומתן של תורה, ולמצוא צדדים וצדי-צדדים לכל ענין..."

וכביטוי זה - מצינו להגאון רבי שאול משה מוויערשוב זצ"ל, שכתב אל רבינו זי"ע: "יקרתו הגיעני... כבודו פרש

ידו לשוט בים התלמוד - על כל פרט ופרט, ודבריו המה ראויים אליו..."¹

"בעל פלפול הגיוני עם כח דמיוני חזק ועמוק"

בקובץ 'דגלנו' שיצא לאור בווארשא על ידי הסופר הנודע הרה"ח ר' אלכסנדר זושא פריעדמאן ז"ל, כתבו שורות אחדות על ספר אוצרות יוסף חידושי יורה דעה, ושם נאמר: "הגאון האדיר רבי יוסף ענגיל זלה"ה מפורסם למדי בעולם התלמודי בחיבוריו הנעלים, רבים שתו ורבים ישתו מימי מעיני הזכים, וכמעט כל הדור הצעיר של חובשי בית המדרש נתחנך להבנה עמוקה בתורה על ידי חיבוריו, שרק מקצת מן המקצת מהם הופיעו לאור עולם. ולכן ירחש כל לב של אוהב תורה תודה רבה להחברה "אוהבי תורה" בווינה, ששמה לה מטרה להוציא חיבוריו של הגאון הנ"ל שנשארו בכתובים לאור עולם... הספר הלז הוא חידושים והערות קצרים על יורה דעה ח"א, ובו מתגלה לפנינו הגאון הנ"ל זלה"ה שמפורסם בתור בעל פלפול הגיוני עם כח דמיוני חזק ועמוק, גם בתור עמקן על אתר לברר כל דבר הקשה במפרשי השו"ע - לא במעוף דמיוני ופלפול רק באותו הענין ממש, וכמובן הוא לתועלת גדולה לכל הלומדים את השו"ע".

"בקיאות של השוואות והפתעות"

אחד מוחכמי הדור האחרון תיאורו: "דרך מיוחדת לו להמחבר בכל חיבוריו. בקיאות עצמאית, בלתי מצויה בגדולי התורה ובלתי רגילה בספרים. בקיאות של השוואות והפתעות. מגלה נקודת הדמיון של הענין הנידון במקומות, שלא יעלה על לבנו לעולם. ולא מפני שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, אם המקום האחר הוא גלוי ומפורש, הרי העשירות מסורה בידי כל מי שתלמודו בידו. אבל יש והעושר הוא צפון וטמון, המרגינתא מכוסה בחספא..."²

"כרכא דכולא ביה"

גם בין כותבי תולדותיו של רבינו, מצינו תיאור נחמד: "מדת ההגיון, שהורגלו בשלוש הדורות האחרונים לייחס אותו לחכמי ליטא, נמצאת בחיבורו שלו (של רבינו) כיסוד ושורש. וכך מצינו שגם בקיאותו אינה ערטילאית. בחידושו, בין כשבא לפרש ולבאר, ובין כשחוקר בהלכה, הוא תומך דבריו בראיות אופייניות, שיש בהם משום הדרך הבקיאותית המיוחדת לו.

ובהשוואותיו, בין שהוא אומר בפירוש מה שרוצה להוכיח מהן, ובין שהוא סותם: "כזה..." המעיין מוצא בהן הארה מחודשת. בחידושי הוא בא ממילא, מתוך בירור הענין, להשוואות; ובהשוואותיו, להיפך, החידוש בא בתורת תולדה ופועל יוצא, פעמים הוא חוקר בדיון ומועורר ספיקות, פעמים הוא מחדש סברא המכוננת לביאור הפשט, ויש פעמים שחידושו מתייחס לא לדין ולא לפשט כי אם לגופו של ענין. אף להעמיד גירסא, ולפרש פירוש בלשני בעת הצורך, כוחו יפה. גם להצביע על מהלך מחשבתי ידוע כ"לשיטתו". באחת: כרכא דכולא ביה".

יבוא בעל החידוש ויעמוד על חידושו

אך ביותר נאמנות עלינו לשים עין ולהטות אוזן, אל עדויותיו של רבינו עצמו, כאשר התפרצה מקרבו אש אהבת התורה תוך כדי יצירת החידושים וכתבתם עלי הכתב, ולפעמים מצאנוהו כאשר חם לבו בקרבו ובהגיו תבער אש:

והרי דוגמאות אחדות: "יש לי לומר בזה דבר חדש וגדול הוא אצלי בעזר השם", "ודו"ק כי הדברים עמוקים ונכונים כפתור ופרח בס"ד", "זו ראייה שאין עליה תשובה", "הדברים בעצמותם נראים ונתנים להיאמר בס"ד", "ואין זה דבר זר כל כך", "ודו"ק היטב כי הענין עמוק ודומה בדומה ממש לזך הרעיון", "הדברים מכריחים לומר כן", "דהדברים עצמם מעידים על הכוונה הזאת", "הדברים מסתברים וקורבים מאוד בס"ד", "ודו"ק היטב בחידוש זה כי נכבד הוא בס"ד".³

וכן סיפר צורב אחד שהזדמן לפתחו של רבינו, שגילה לו חביבות והראה לו מחידושי תורתו. ובהצביעו על אחד מן החידושים, התבטא רבינו בקורת רוח: "הרי זה עמוק, עמוק עד מאוד!"⁴

ובמקום גדולתו, שם אתה מוצא ענותנותו, כפי שסיפר הגאון רבי שמואל הלוי וואזנער זצ"ל בעל 'שבט הלוי', שבבחרותו סיפר לו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטשטצן זצ"ל חתנו של רבינו, שרבינו אמר לו פעם בענוה יתירה: "והיה כי ישאלך אדם לאמר, האם אכן הייתי בקי גדול כל כך כפי שראה מה'גליון' שלי, אף אתה אמור לו כי אין כאן בקיאות, אלא שכל פעם שחוזר אני על לימודי, מוסיף אני עוד קטע ועוד קטע..."⁵

(י) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן ד"ה ומ"ש.

(יא) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן ב אות ה"ה ואולם יש לדון.

(יב) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן יא עמוד מט סו"ה עוד.

(יג) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן יא עמוד נד: ד"ה ודע.

(יד) 'ציונים לתורה' כלל לט ד"ה ועיין ירושלמי סוטה.

(טו) 'גבורות שמונים' אות נא ד"ה ומעתה אומר - בסופו; 'שב דנחמיתא' אות ה פסקא נד: "והענין נכבד בעזה"י"; 'לקח טוב' כלל יז פסקא כא: "ודו"ק היטב כי הדברים נכבדים בעזה"י".

(טז) 'מאמרי טוביה' - כרך ב עמוד קעד אות ג, בשמו של בעל המעשה הרה"ח ר' חיים הלל ז"ל.

(ג) שנה ט חוברת ז-ח סיון-תמוז תרפ"ט, מדור 'ספרים חדשים' שנתקבלו במערכת. אות ר"ג.

(ד) 'הגרש' זיון ז"ל בספר 'סופרים וספרים', במדור 'גליוני הש"ס'.

(ה) 'מריביץ תורה מעולם החסידות' - חלק שני סוף עמוד רכא.

(ו) 'בית האוצר' מערכת א כלל ח אות ד ד"ה ודע. וראה 'גליוני הש"ס' בבא קמא פח. בתוס' ד"ה והא.

(ז) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן ד אות א ד"ה וזה ימים, ושם ד"ה ואולם גוף; 'גליוני הש"ס' גיטין כה: ד"ה ולכי.

(ח) שו"ת 'בן פורת' ח"ב סימן ג אות א ד"ה והנה.

(ט) שו"ת 'בן פורת' ח"א סימן ב אות ה ד"ה והנה עלה - בסופו.

(א) והשיבו רבינו: "אדרבא, מקנא אני בכם, שבכוחכם להשיב מיד תשובה קצרה, למצוא תיכף את המסקנא הנדרשת ולפסוק במהירות כדת של תורה..." - הרה"ג ר' אברהם יונה שווארץ שליט"א

אב"ד "קהל ישראל" בווינען, ששמע מפיו רבו הגאון רבי חנוך דוב פאדווא זצ"ל אב"ד לונדון.

(ב) שו"ת 'רבי שאול משה' סימן טו, בתשובה לרבינו בפרשת וירא תרי"ד, על תשובתו אליו הנדפסה בשו"ת 'בן פורת' ח"א סימן ז, בפרשת נח תרנ"ד.

מעניין לשונו של רבינו עצמו, ב'גליוני הש"ס' מכות יא: ד"ה מצוה: "...ודבר זה צריך בירור עדיין בפרטיים ופרטיים".

לראשונה מזה צ"ד שנים

אוצר כלום ונפלא

בענין שביעית בזמן הזה

הספר המפורסם אוצרות יוסף

יסודות וגדרי מצות השמיטה בזמן הזה מאור תורתו הכהיר של
שר התורה וגאון הגאונים

הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע"א

בתוספת קונטרס 'תפארת יוסף' בו נאספו פנינים יקרים ומרגלאין טבין
מכל ספרי רבינו, על משניות וירושלמי מסכת שביעית ובכל עניני השמיטה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

לפרטים ולקבלת הספרים עד הבית, מכון אוהבי תורה: 1800-200-855
א1800200855@gmail.com :7 לפנות לדוא"ר: ניתן לפנות לדוא"ר: 7

קולמוס
הוצאת ספרי תורה

הצטרפו לאלפים שזכו לישועות
בזכות הבטחתו הפלאית של רבינו:

"כל מי שייסייע בהדפסת החיבורים שלי
- אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

חייגו עכשיו: 1800-200-855

מכון אוהבי תורה

להודרת ספרי הגר"י ענגיל זי"ע